

BOZOR MUNOSABATLARNI IQTISODIYOTGA TA'SIRI**Olimjanov Dilshodbek O'rinboy o'g'li***Namangan davlat universiteti buxgalteriya bo'limi xodimi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada Bozor munosabatlari zamonaviy iqtisodiyot dinamikasini shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ular tovarlar, xizmatlar va ishlab chiqarish omillari ayirboshlanadigan bozor sharoitida xaridorlar va sotuvchilar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni anglatadi. Bu munosabatlarga turli omillar, jumladan, talab va taklif, raqobat, narx-navo va davlat siyosati ta'sir ko'rsatadi. Bozor munosabatlarining iqtisodiyotga ta'sirini tushunish siyosatchilar, biznes va iste'molchilar uchun juda muhimdir.*

Kalit so'zlar: *Bozor, talab va taklif, raqobat, narx-navo, marketing, biznes, iste'molchi, korxonalar, inflyatsiya, bozor munosabatlari.*

Аннотация: *В данной статье рыночные отношения играют решающую роль в формировании динамики современной экономики. Они относятся к взаимодействию между покупателями и продавцами в рыночных условиях, когда происходит обмен товарами, услугами и факторами производства. На эти отношения влияют различные факторы, включая спрос и предложение, конкуренцию, ценообразование и государственную политику. Понимание влияния рыночных отношений на экономику имеет решающее значение для политиков, бизнеса и потребителей.*

Ключевые слова: *Рынок, спрос и предложение, конкуренция, ценообразование, маркетинг, бизнес, потребитель, предприятия, инфляция, рыночные отношения.*

Abstract: *In this article, market relations play a decisive role in shaping the dynamics of the modern economy. They refer to the interaction between buyers and sellers in the market conditions where goods, services and factors of production are exchanged. These relationships are influenced by various factors, including supply and demand, competition, pricing, and government policy. Understanding the impact of market relationships on the economy is critical for policymakers, businesses, and consumers.*

Key words: *Market, supply and demand, competition, pricing, marketing, business, consumer, enterprises, inflation, market relations.*

Bozor munosabatlarining iqtisodiyotga eng muhim ta'siridan biri bu iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishdir. Yaxshi ishlaydigan bozorda xaridorlar va sotuvchilar o'rtasidagi o'zaro munosabatlar raqobatni rag'batlantiradi. Ushbu raqobat innovatsiyalarni rag'batlantiradi, chunki korxonalar raqobatbardosh

narxlarda yaxshiroq mahsulot va xizmatlarni taklif qilishga intiladi. Natijada, iqtisodiyotning umumiy unumdorligi oshib, mahsulot ishlab chiqarish va iqtisodiy o'sishga olib keladi. Masalan, raqobatbardosh bozorda kompaniyalar yangi mahsulotlar yaratish yoki mavjudlarini yaxshilash uchun tadqiqot va ishlanmalarga sarmoya kiritishga rag'batlantiriladi. Ushbu innovatsiya nafaqat iste'molchilarga ko'proq tanlov qilish orqali foyda keltiradi, balki yangi sanoat va ish o'rinlarini yaratish orqali iqtisodiy faollikni rag'batlantiradi.

Narxlar darajasi va inflyatsiyaga bozor munosabatlari ham bevosita ta'sir qiladi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida narxlar talab va taklif kuchlari bilan belgilanadi. Muayyan tovar yoki xizmatga talab oshsa va taklif doimiy bo'lib qolsa, narxlar ko'tariladi. Aksincha, taklif talabdan oshsa, narxlar pasayish tendentsiyasiga ega. Vaqt o'tishi bilan narxlarning umumiy o'sishi bo'lgan inflyatsiyaga bozor munosabatlari ta'sir qilishi mumkin. Misol uchun, agar iqtisodiyotda tovarlar va xizmatlarga haddan tashqari talab mavjud bo'lsa, bu talab inflyatsiyasiga olib kelishi mumkin. Boshqa tomondan, ishlab chiqarish tannarxi ko'tarilganda narxlarning oshishiga olib keladigan xarajatlar inflyatsiyasi yuzaga keladi. Demak, bozor munosabatlari iqtisodiyotning narx barqarorligini belgilashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Iqtisodiyotda resurslar qanday taqsimlanishini aniqlashda bozor munosabatlari muhim ahamiyatga ega. Bozor tizimida resurslar narx mexanizmi asosida taqsimlanadi. Tovlar yoki xizmat narxi ko'tarilganda, bu ishlab chiqaruvchilarga ishlab chiqarishni ko'paytirishga ishora qiladi va resurslar ushbu tovar yoki xizmatni ko'proq ishlab chiqarishga yo'naltiriladi. Bu jarayon resurslardan samarali foydalanishni va ular eng zarur bo'lgan sohalarga yo'naltirilishini ta'minlaydi. Biroq bozor munosabatlari resurslarni taqsimlashda samarasizlikka ham olib kelishi mumkin. Misol uchun, bozor muvaffaqiyatsizlikka uchragan hollarda, masalan, tashqi ta'sirlar yoki jamoat tovarlari mavjudligi, bozor resurslarni samarali taqsimlamasligi mumkin. Bunday hollarda ushbu samarasizliklarni tuzatish va resurslar ijtimoiy farovonlikni maksimal darajada oshiradigan tarzda taqsimlanishini ta'minlash uchun hukumat aralashuvi zarur bo'lishi mumkin.

Mehnat bozori bozor munosabatlarining muhim tarkibiy qismi bo'lib, u bandlik darajasi va ish haqiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Raqobatli mehnat bozorida ish haqi mehnatga talab va taklifga qarab belgilanadi. Ishchi kuchiga talab yuqori bo'lsa va taklif cheklangan bo'lsa, ish haqi oshadi. Aksincha, ortiqcha ishchi kuchi mavjud bo'lganda, ish haqi to'xtab qolishi yoki kamayishi mumkin. Bozor munosabatlari iqtisodiyotdagi bandlik darajasiga ham ta'sir qilishi mumkin. Masalan, iqtisodiy tanazzul davrida tovar va xizmatlarga talab kamayishi, ishlab chiqarishning qisqarishiga va natijada bandlik darajasining

pasayishiga olib kelishi mumkin. Boshqa tomondan, iqtisodiy kengayish davrida ishchi kuchiga talabning ortishi ish o'rinlarining yaratilishiga va ishsizlik darajasining pasayishiga olib kelishi mumkin.

Bozor munosabatlari iqtisodiyotga ko'plab ijobiy ta'sir ko'rsatsa-da, ular muammo va tanqidlardan xoli emas. Asosiy tanqidlardan biri shundaki, bozor munosabatlari daromadlar tengsizligiga olib kelishi mumkin. Bozor iqtisodiyoti sharoitida ko'proq resurslarga va kapitalga ega bo'lgan shaxslar va korxonalar ko'pincha bozorda hukmronlik qilishlari mumkin, bu esa boylik va daromadlarni taqsimlashda nomutanosiblikka olib keladi. Yana bir qiyinchilik - bozordagi muvaffaqiyatsizliklar ehtimoli. Bozor munosabatlari har doim ham optimal natijalarga olib kelishi mumkin emas, ayniqsa tashqi ta'sirlar, jamoat tovarlari yoki monopolistik amaliyotlar mavjud bo'lganda. Bunday hollarda bozordagi nosozliklarni tuzatish va iqtisodiyotning samarali va adolatli ishlashini ta'minlash uchun davlat aralashuvi zarur bo'lishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, bozor munosabatlari har qanday iqtisodiyotning asosiy jihati bo'lib, iqtisodiy o'sish, narxlar darajasi, resurslar taqsimoti, bandlik va ish haqiga ta'sir ko'rsatadi. Ular raqobat va innovatsiyalarni rag'batlantirish kabi ko'plab imtiyozlarni taqdim etish bilan birga, daromadlar tengsizligi va bozordagi muvaffaqiyatsizliklarni o'z ichiga olgan qiyinchiliklarni ham keltirib chiqaradi. Bozor munosabatlarining iqtisodiyotga ta'sirini tushunish siyosatchilar va manfaatdor tomonlar uchun barqaror va inklyuzivlikni ta'minlovchi muhitni yaratish uchun zarurdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. R.I. Nurembetov, S.I. Ahmedov "Ishlab chiqarish menejmenti 2008 y
2. Muhammadjon Butaboev, Akmaljon O'rinov, Farhod mulaydinov, Isroiljon Tojimamatov "Raqamli iqtisodiyot" darslik,
3. Татарина С. С. Определение понятия «Товарный рынок» для целей антимонопольного законодательства //Вестник Самарского государственного университета. – 2014. – №. 6
4. Shodmonov Sh. Iqtisodiyot nazariyasi (darslik) //T.:«Barkamol fayz media» nashriyoti. – 2020.
5. <http://www.my.gov.uz>.
6. www.ziyouz.com kutubxonasi